

Alfred Adler (1870-1937) i la Psicologia Individual

Jueu i austríac com Freud, Alfred Adler va néixer a Viena i s'orientà cap a la neuropsiquiatria després d'haver-se especialitzat en oftalmologia. Però tot i ser un freudià de quasi la primera hora (es van conèixer l'any 1901), mai no va acceptar la importància central que Freud atorgava a la sexualitat. A partir de 1911 els seus camins se separaren i Adler es dedica a propagar el que anomena 'psicologia individual' i publica obres com 'El temperament nerviós' (1912), 'Curar i educar' (1914), 'La pràctica i la teoria de la psicologia individual' (1920), 'El coneixement de l'home' (1928-1939), 'Psicologia del nen difícil' (1928), 'El sentit de la vida' (1933), etc.

Si Freud estava com hipnotitzat en la primera època pel paper de la sexualitat en l'etologia de les neurosis, Adler també està obsessionat, però no pel paper de la sexualitat, sinó pels instints dominadors del 'jo' i per les rivalitats que en deriven. Però hi ha una diferència essencial respecte a Freud: Adler està convençut que la personalitat humana implica una concepció de la finalitat. El capteniment dels individus, en sentit general (teòric i pràctic) s'ha d'entendre en funció d'una finalitat orientada des de la infància, que ell anomena 'pla de vida' i que és pròpiament individual.

Mentre Freud és estrictament un pessimista schopenhaurià, Adler està més a prop de Nietzsche (al menys del nietzscheanisme que considera la vida com una lluita), de la filosofia del 'com si' de Vaihinger i de Dilthey (en tant que la vida és una història). Però l'essencial d'Adler és el caràcter pràctic dels seus interessos. Per Adler tots els 'valors' neixen de les necessitats de la vida social i el que pretén és harmonitzar les exigències socials amb les de la comunitat. Com a nietzschianista pensa que l'individu tendeix a dominar i a imposar-se, de la manera que sigui. El fracàs d'aquesta tendència dominadora congènita constitueix el nucli de la psicologia individual, 'el sentiment d'inferioritat', expressió a la qual la posteritat ha vinculat el nom d'Adler -de la mateixa manera que Jung es vincula a mots com 'arquetip' i 'inconscient col·lectiu'.

En la novel·la adleriana, la tendència a ser dominant resulta especialment forta en l'infant, que creix acceleradament. Però com que l'ambient l'obliga a reprimir el seus desigs, és inevitable que esclati un conflicte violent en els primers anys. El sentiment d'inferioritat és normal en l'infant (per relació als adults), però ha de desaparèixer amb el desenvolupament de la personalitat. Si el desig d'autoafirmació se satisfà d'una manera socialment o culturalment vàlida, el sentiment d'inferioritat desapareix. Altrament, aquest sentiment d'inferioritat esdevé un complex.

Segons Adler, tot sentiment d'inferioritat té com a conseqüència la recerca d'una 'compensació', fins i tot de caire fisiològic. 'Compensació' és un mot central en la teoria adleriana. Per això el somni en Adler s'interpreta d'una manera radicalment diferent a Freud. El somni crea, segons ell, un estat afectiu per facilitar la particular necessitat d'afirmació.

La fixació d'un sentiment d'inferioritat pot tenir causes i conseqüències molt diverses. Entre aquestes podríem esmentar fets del tot accidentals (com ara ser papissot, ros panotxo o portar ulleres), i d'altres més seriosos (pares tirànics o molt vanitosos que comparen els seus fills amb els dels altres més dotats). I també circumstàncies socials (el ressentiment vinculat a la pobresa) o el naixement d'un germà, o la mala relació amb el pare compensada per una sobreprotecció de la

mare, molt habitual entre homosexuals... El que importa no és tant la causa com la conseqüència d'aquests fets, que sempre té un caràcter d'ambigüitat paradoxal. En un mateix individu les ferides poden manifestar-se alternativament en forma d'una timidesa paralitzant i d'una resignació excessiva o amb una exhibició de cara dura, presumpció, mitomania, megalomania, etc.

Segons Adler la neurosi seria una manera de mobilitzar exageradament totes les forces físiques per reaccionar a un sentiment d'inferioritat, que s'orienta a un objectiu fictici de potència i de superioritat. El neuròtic s'estima més patir que esfondrar l'alta imatge que té de si mateix i reacciona desproporcionadament quan veu amenaçat el seu prestigi. La necessitat de compensar un sentiment d'inferioritat està a la rel mateixa del voler i del pensar del neuròtic. La susceptibilitat extrema i picallosa és sempre un signe que revela un sentiment d'inferioritat i que apareix cada cop que l'individu té el vague sentiment que algú ha descobert els seus defectes. O (més ben dit) els defectes que porta posat l'individu acomplexat.

Davant el complex d'inferioritat hi ha formes de compensació i de 'supercompensació'. Les tres formes de compensació més conegudes, tot i que no les úniques, són:

1.- Compensació directa en reacció newtoniana, de la mateixa naturalesa que la de la inferioritat sentida però d'orientació oposada i d'intensitat com a mínim igual (buscar els rècords atlètics per compensar insuficiències físiques, buscar la riquesa per compensar el naixement en una classe social baixa, fer-se 'histerocrates' per respondre a la fal·locràcia).

2.- Compensacions en un altre camp, com un superdesenvolupament intel·lectual per respondre a un subdesenvolupament físic.

3.- Compensacions a un altre nivell, com quan la retòrica reemplaça l'acció.

Expressions de 'supercompensació' en un complex d'inferioritat són la dissimulació, la fugida, la resignació, la maledicència, el verbalisme o l'opció per èxits compensatoris i irrealistes (com conduir amb excés de velocitat, emborratjar-se, prendre opcions absurdes...).

Un mèrit significatiu de la psicologia individual d'Adler fou el d'integrar els factors culturals en el complex d'inferioritat, en la mesura que resulta impossible superar el complex sense reavaluar la concepció de la comunitat.